

Met de vlinderwerkgroep naar de Duinen van Voorne 31-7-2011

Na dagen van minder mooi weer wordt ons een zondag beloofd met het cijfer 9. Dus, ondanks de grijze lucht bij vertrek, hebben we er het volste vertrouwen in dat het een mooie dag zal worden. We gaan naar de Duinen van Voorne. Bij aankomst bij bezoekerscentrum Tenellaplas drinken we eerst een kopje koffie of thee en bekijken de tentoonstelling over het ontstaan van het gebied en de rijkdom aan planten, vogels en andere dieren. En dan gaan we op pad, in de hoop veel vlinders te zien!

We doen de Berkenroute, een uitgezette wandelroute van 3,3 km, lijkt heel weinig maar mooi dat we er 2,5 uur over doen! In het gevarieerde landschap van de Duinen van Oostvoorne komen veel vlinders voor. Elk type landschap heeft zijn eigen vlinders. Meteen buiten het bezoekerscentrum zien we – ook al wil de zon nog niet echt doorkomen - op een duingraslandje verschillende soorten vlinders fladderen. Ze vinden hier alles wat ze nodig hebben: bloemen met nectar, planten die de rupsen kunnen eten en open plekken waar ze zich kunnen warmen in de zon. Even een opsomming van wat we in de eerste honderd meter aantreffen: bruin zandoogje, oranje zandoogje, bont zandoogje, hooibeestje en zwartsprietdikkopje (allemaal soorten waarvan de rupsen leven van grassen, en die groeien hier volop), icarusblauwtje (de waardplant van deze vlinder is rolklaver), kleine vuurvlinder (deze soort legt de eitjes op zuringsoorten, vooral op schapenzuring), klein geaderd witje en atalanta. Da's een mooi begin, nietwaar? Vrouwtjesvlinders zetten hun eitjes af op die planten waar de rupsen van leven, zodat de rupsen meteen aan tafel kunnen. Ook volwassen vlinders vinden voedsel op de graslanden, bijvoorbeeld in de bloemen van koninginnenkruid, jakobskruid, knoopkruid, kattenstaart, tijm en de omringende braamstruiken. Andere planten die we hier aantreffen zijn o.a. grote ratelaar, waarvan de zaden ratelen in de zaaddozen als je ermee schud, echt walstro, steenanjer, cichorei en ruig klokje. Een konijntje huppelt snel weg als wij te dicht in de buurt komen.

Met moeite kunnen we ons losrukken van dit graslandje, maar er komen er nog meer! De duinen van Voorne zijn geologisch gezien nog piepjong, voor 1200 was het hier nog een wadachtige vlakte, doorsneden door de riviertjes Strype en Goote. Tussen 1200 en 1600 heeft de mens vele dijken aangelegd, o.a. die waar we met de terugreis overheen rijden. Door samenspel van water, wind en de mens is een aaneengesloten duingebied ontstaan, grotendeels pas begin vorige eeuw. De Duinhuisjes, waar we langskomen, stammen uit de periode 1880-1920, hier woonden grote gezinnen die een poging deden om op kleine akkertjes wat groenten te telen en wat vee te houden. De kleinschalige tuinderijtjes werden omzoomd door meidoorn- en elzenhagen, die we nu nog terugzien in het landschap.

We gaan een bos in, over een vrijwel recht pad, het Locomotiefpad. Dit pad stamt uit de tweede wereldoorlog, ten behoeve van de bunkerbouw heeft de bezetter over dit pad een smalspoor aangelegd. Zo werden per trein zand en andere bouwmaterialen aangevoerd. Hier vinden we verschillende planten die op een donkerder plek groeien, zoals nagelkruid, stinkende gouwe en robertskruid, ook de bessen van de gevlekte aronskelk staan hier roodglanzend te pronken. Het bont zandoogje voelt zich hier prima thuis, heeft zelfs zijn vlekkenpatroon aangepast aan de omgeving: donker met licht vlekjes, en heeft zo een goede schutkleur. Het mannetje gaat op een blad in het zonnetje zitten, wachtend op een passerend vrouwtje om te trachten haar te verleiden, of op een rivaliserend mannetje, dat hij met veel vleugelgefladder verjaagt uit zijn territorium. En dan zien wij ze vliegen! Of je moet een verdraaid goed paar ogen hebben als je ze zittend zou willen ontdekken!

We passeren een klaphekje. Om de variatie en rijkdom aan planten te behouden wordt het gebied begraasd door Galloway runderen en IJslandse pony's. Zij zorgen voor meer dynamiek in de duinen, op plekjes waar ze vaak grazen wordt de bodem losgetrapt, ook aan bomen wordt geknabbeld, soms wordt de bast er zelfs geheel afgeschild. Zo ontstaan open plekken in het bos, wat de variatie ten goede komt. Een groene specht vliegt luid roepend over. Op lichtere stukken groeit agrimonie, grote

klis en brunel. De Duinen van Voorne zijn niet altijd zo begroeid geweest. Rond 1950 was het duingebied nog zeer open met veel stuivend zand. Om verdere afkalving van de duinen tegen te gaan zijn op veel plaatsen Corsicaanse dennen aangeplant. Het lijken wel zeer oude bomen met hun flinke omvang, toch zijn ze nog maar 60 jaar jong!

Na enkele honderden meters verlaten we het Locomotiefpad en gaan naar Klein Brazilië, maar eerst bewonderen we een stippelmotje, die in zijn rupsperiode samen met honderden soortgenootjes hele bomen met spinsel heeft omwonden. De enorme nesten van gesponnen draden geven de bomen of struiken een spookachtige gedaante. Goed beschermd tegen belagers vreten de rupsjes de bomen kaal, verpoppen en worden later vlinder. Op de plek die Klein Brazilië genoemd wordt stond nog niet zo lang geleden een aangeplant populierenbos, het bos is gekapt, ook zo'n beheersmaatregel, zodat er weer meer openheid is ontstaan. Nu groeien er allerlei soorten kruiden, die vlinders en andere insecten aanlokken, en de poel die in het gebied ligt raakt niet meer verstikt door het vallende blad. We vinden hier rode ogentroost, een halfparasiet die met zijn wortels water en zouten onttrekt aan de wortels van grassen en cypergrassen. Op de guldenroede zitten tientallen soldaatjes, niet in het gelid maar veelal parend of anders ongedisciplineerd voedsel zoekend, voorwaar geen gedrag voor een legerkorps!

Op een hoek valt ons de robina pseudo-acacia op, of zoals Jantje zegt: de valse christusdoorn. De bladeren kunnen veelal 's nachts de zogenaamde slaaphouding aannemen, de blaadjes liggen dan tegen elkaar, volgens Jan om verdamping tegen te gaan. Dan komen we bij een weiland, of beter gezegd: een nectarkroeg: de wei is volgegroeid met allerlei planten met hun bloemen vol nectar, wachtend op dorstige vlinders die zich hier kunnen laven in ruil voor het verspreiden van stuifmeel: koninginnekruid, jakobskruiskruid, maar ook veel heelblaadje, een plant van vochtige plaatsen aan wegen en langs sloten, waarvan de blaadjes, zijn naam zegt het al, gebruikt werden bij kneuzingen en verwondingen. Minder mooi voor onze natuur zijn de exoten die we hier tegenkomen: japanse duizendknoop en springbalsemien, die te vuur en te zwaard bestreden moeten worden om verdere verspreiding tegen te gaan. Op het pad zitten enkele jonge gaaien die we mooi kunnen bekijken, ze zijn nog niet zo schuw als hun ouders.

We passeren nog enkele kleine weitjes, die grotendeels aan de natuur teruggeven worden, komen langs een camping en begeven ons dan op een weitje waar we weer helemaal hoteldebotel worden van de vlinders! Een motje, maar wat een mooie, de geogde bandspanner, 14 tot 17 mm klein, wit met een heel variabele tekening en uiteraard een band over de vleugels, bruin met grijze ogen. Hij vliegt van mei tot eind juli. Het is een nachtvlinder die vaak talrijk in de schemering maar ook laat in de nacht vliegt, hij komt op licht af. De vlinders zijn overdag gemakkelijk uit de vegetatie op te jagen, en zodoende zien wij hem dus ook. Verder vinden we hier een landkaartje, en nog één en nog één, ons hart gaat er sneller van kloppen, want bij ons zien we ze maar sporadisch meer! Doorgaans vliegt deze vlinder in twee generaties per jaar, maar hij ziet er nu heel anders uit dan in het voorjaar: nu is hij zwart met een witte band en rode vlekjes, in het voorjaar is hij oranje met zwarte vlekjes. (zie ook artikel Somber weer.....). Al dwalend over het weitje noteren we nog een aantal bruine, bonte en oranje zandoogjes, het hooibeestje en het zwartsprietdikkopje. En ook het koevinkje, dat gemakkelijk verward kan worden met het bruin zandoogje, hij komt net zo bruin over, maar heeft op de onderzijde van de achtervleugel 5, op de onderzijde van de voorvleugel 3 grote witgekernde en geel omringde ogen, goed kijken dus! Ik vind ze er iets chiquer uitzien dan het zo algemene bruine zandoogje. Het koevinkje vliegt van eind juni tot half augustus in één generatie. De vrouwtjes besteden veel tijd aan het zoeken van nectar, onder andere op koninginnenkruid wat we hier zoveel zien. De mannetjes worden zelden op bloemen aangetroffen, zij maken veel patrouillevluchten waarbij ze vaak paden of bosranden volgen.

Kom jongelui, verder, want er volgt nog meer! Door het bos met opvallend veel meidoorn en hulst, waar we de boomkruiper en de boomklever vlakbij elkaar waarnemen, gaan we naar het volgende graslandje, waar we alweer uit ons dak gaan! Van alles wordt me toegeroepen: bruin zandoog niet te tellen zoveel, maar ook kleine vuurvlinder, icarusblauwtje en hooibeestje worden gespot. En wie zijn

oor goed te luister legt hoort ook de dodaars veelvuldig zijn typische geluidje maken, vaak verraad de vogel in de broedtijd zijn aanwezigheid alleen door de roep, een hoge triller die klinkt als bi-bi-bi-bi (nou ja, dit is dus van internet geplukt, je moet het zelf horen en dan herken je het beslist bij een volgende ontmoeting!). Verder zien we ook hazenpootje en muizenoor, dit zijn geen onderdelen van zoogdieren maar planten!

Weer sjoer ik de groep met moeite naar onze volgende hotspot: de spartelvijver. Maar eerst nog even aan fietsers die een vragenlijst bij zich hebben het verschil uitleggen tussen juffers en libellen. Tja, het verschil zit vooral in de grootte en de manier waarop ze hun vleugels in rust houden: juffers zijn klein en hebben smalle lijfjes, waarboven ze hun vleugels tegen elkaar aan leggen in rust, libellen – en dan hebben we het over de echte libellen – zijn groter, hebben een dikker lijf en houden hun vleugels in rust horizontaal uitgespreid. Ga je ze van heel dichtbij bekijken, dan staan bij de juffers de ogen ver uit elkaar, bij de echte libellen bijna of helemaal tegen elkaar aan. Punt gescoord voor de fietsers! Bij de spartelvijver zien we een echte libel: de bloedrode heidelibel, herkenbaar aan de zwarte poten en het knotsvormig achterlijf. Hij vliegt van midden juni tot midden oktober bij stilstaand of zwak stromend water, vaak met lisdodde langs de oever, is 34 tot 36mm groot. Op de plas zwemmen meerkoeten en jonge dodaarsjes, zo jong dat ze nog niet geleerd hebben om zich te verstoppen, nee, eentje zwemt zelfs naar ons toe! Heerlijk geurt de watermunt, die hier massaal groeit. De wolfpoot, een woekerplant van vochtige grond, heeft sierlijke witte bloempjes in kransen rondom de stengel, in elk bloempje kleine paarse stipjes, prachtig!

De zon breekt door als we onze weg vervolgen, over de duingraslanden van Heveringen, die ook hier weer vol bloeiende, vlinderlokkende planten staan. De bruine en oranje zandoogjes zijn niet te tellen, ook hier vinden we o.a. weer enkele landkaartjes, koevinkjes en icarusblauwtjes. Een buizerd laat zich horen. Op een droge plek staat de doornappel te pronken met zijn grote witte trechtervormige bloemen, de vruchten zijn net groene appels maar bezet met doorns. Niets om lekker in te bijten dus, en dat zou ik ook niemand aanraden want hij is dodelijk giftig! Door Indianen werd de plant wel gebruikt om hallucinaties op te wekken, maar dit is niet ongevaarlijk en kan bij overdosering fataal aflopen. De knorrende magen zullen dus nog even moeten wachten tot we bij Paviljoen de Meidoorn zijn, en hoewel dit vlakbij is blijven we ons verwonderen over de rondfladderende juweeltjes. Rond 1 uur strijken we neer op het terras, het zonnetje gaat nu lekker doorkomen en het wordt behoorlijk warm. Terwijl wij onze lunch verorberen vliegt hier een boomblauwtje rond, wellicht ook op zoek naar iets eetbaars.

Na de lunch doen we een deel van de Nachtingalenroute, maar eerst wandelen we langs de Tenellaplas en door de Gamandervallei. Langs de vochtige oevers van de Tenellaplas bloeien andere planten dan op de hobbelige graslanden. Hier zien we dan ook andere vlindersoorten, zoals witjes en de Citroenvlinder. Ze fladderen van bloem naar bloem en zuigen met hun roltong de nectar op. In ruil nemen ze stuifmeel mee, zodat de bloemen bevrucht worden. Er is hier op de andere oever ook een heemtuin aangelegd, die beslist een bezoekje waard zijn, vooral in mei/juni want dan bloeien hier de orchideeën massaal. In het water groeien waterlelie en gele plomp, waarvan de bladeren vaak door libellen bezet worden als uitvalsbasis voor hun foerageervlucht. Langs de oever vinden we o.a. moerasspirea, kattenstaart, gele lis, harig wilgenroosje en zeepkruid. En op het water dobberen wilde eenden, meerkoeten en kuifeenden. In een struik zit een wijngaardslak, een teken dat het hier kalkrijk is. Het lichaam van een kruipende slak kan een lengte bereiken tot 12 cm en het huisje is 3,5 tot 5 cm groot.

Verspreid in de duinen liggen lage vochtige valleien waar een rijkdom aan kruidenvegetatie te vinden is. We wandelen door de Gamandervallei, die vernoemd is naar de moerasgamander, die hier nog volop voorkomt, terwijl hij elders in Nederland verdwenen is. Ook vinden we hier o.a. stijve ogentroost, duizendguldenkruid en een rozengal, een gal die op wilde rozen voorkomt en er uitziet als een pluizige rode bol. Over zandoogjes zal ik het maar niet meer hebben, maar wat wel bijzonder is, dat is het bruin blauwtje, aan de bovenzijde bruin met langs de vleugelrand een rij oranje vlekjes. Hij lijkt veel op het vrouwtje icarusblauwtje, maar is herkenbaar de geblokte vleugelrand en een vlekje op de onderkant van de voorvleugel dat hij mist, een kwestie van heel goed kijken dus! Het vrouwtje legt de eitjes op reigersbek en ooievaarsbek, dus als die planten in de buurt staan kun je het bruin blauwtje ook verwachten. Aan het einde van de vallei ligt een poel, waarin we een bloedzuiger en bootsmannetjes zien zwemmen.

Door het bos bereiken we het Locomotiefpad, wat we nu een stukje verder volgen. Een tjiptjaf laat zich horen en een familie koolmeesjes is op voedselstrooptocht. Bij het Bakepad slaan we af en wandelen langs een nu droge zandige vallei, 's winters staat hij onder water. Hier is de humusrijke bovenlaag verwijderd, zodat het zand weer kan gaan stuiven. Er is vroeger veel drinkwater uit de duinen onttrokken, er werd zelfs Rijn- en Maaswater naar de duinen geleid om het water te zuiveren en vervolgens als drinkwater te gebruiken, waardoor er veel meststoffen in de duinen terecht kwamen en het gebied verrijkte. Zure regen daalde neer en het duin raakte dichtbegroeid met grassen en struiken. Gelukkig wordt er weer hard gewerkt om de natuur te herstellen en wordt er minder grondwater gepompt om de verdroging tegen te gaan, het duin wordt weer natter. Rechts van ons zien we een duindoornstruweel met massa's bessen die aan het rijpen zijn voor de trekvogels. Enkele flinke koningskaarsen trekken de aandacht en moeten worden vastgelegd.

Vlinders zijn koudbloedig en hebben zon nodig om op te warmen. Openheid in het landschap is dan ook belangrijk. Toch kan een vlinder niet zonder bomen en struiken. Ze gebruiken die om zich te oriënteren en takken bieden bescherming tegen regen en wind. De eikenpage, die we hier aantreffen, is zelfs helemaal afhankelijk van een boom: de eik. De rups eet de bloemknoppen en de bladeren, terwijl volwassen vlinders leven van honingdauw, de zoete afscheiding van bladluizen. Bij warm weer kunnen we de eikenpages rond de eiken zien fladderen.

Weer verder voert de tocht, langs een poel waar wel 15 soorten libellen voorkomen, en waarin kikkers, padden en de kleine watersalamander leven. En door een meer open duingebied, waar de blauwpaarse bloemen van het slangenkruid fraai afsteken tegen de vele forse koningskaarsen. Ook de teunisbloem en duinsalomonszegel treffen we hier aan. Een flinke sabelsprinkhaan laat zich rustig bewonderen. De zon begint lekker te steken, en op een schaduwplekje onder een kleine meidoorn, waar we pauzeren gaat Thieu spontaan rijmen:

Oh, meidoorn,
Oh, meidoorn,
Al ben je nog zo klein,
Wat is je schaduw fijn!

Nog even volhouden, jongelui, over het Van Burenpad door het bos, waar we een bunker zien staan, begroeid door allerlei planten. We vinden hier ook nog een oranje paddenstoeltje, de zwartwordende wasplaat. En dan komen we weer op het onvermijdelijke Locomotiefpad, dat ons terugvoert naar ons startpunt. Nog even een lekker ijsje of een koud biertje op het terras, en dan gaat het weer huiswaarts. Voor ons was het een topdag met een 10+ als cijfer!

Fia Grootzwagers